

WAGNERIANA CATALANA Nº 6 ANY 1997

TEMA 3.6: TETRALOGIA

**TÍTOL: PERSONATGES SECUNDARIS EN L'OBRA DE RICHARD WAGNER:
L'OCELL DEL BOSC**

AUTOR: *Jordi Mota*

L'Ocell del bosc és un personatge de certa entitat entre els que podem considerar com a secundaris. Sembla quelcom absurd parlar d'un ocell, però el seu paper en la "Tetralogia" té una sèrie de singulars particularitats: és part important en el desenvolupament de la trama de l'obra; és un personatge musicalment suggestiu i, finalment, contribueix a crear i donar vida a un dels personatges wagnerians més poètics i romàntics, els anomenats en alemany "Waldweben", traduïts freqüentment com "murmuris de la selva", si bé en aquest cas la traducció més encertada és la també utilitzada de "murmuris del bosc".

Dos elements musicals creen el clímax escaient per aquesta pàgina magistral. El primer és, sens dubte, la suau introducció de la corda que ens transporta amb un parell de compassos a l'interior del majestuós bosc alemany, "ens sentim bressolats i transmutats en el teixit forestal que s'entortolliga a través d'aquest acte", en paraules del malaguanyat crític wagnerià Heinrich von Stein. Aquest clima de quietud i tranquil·litat l'hem experimentat tots alguna vegada mentre, descansant d'una llarga caminada, ens hem aturat a l'onbra d'un bosc frondós. I ...no hem estat mai temptats de cercar entre les fulles aquests éssers vius que, camuflats omplen els boscos i que malgrat sentir-los constantment, gairebé mai podem veure? Wagner tampoc pogué deslliurar-se d'aquesta temptació i així ens explica: "En el bosc escoltava atentament el piular dels ocells i em sorprenia de sentir ignorades melodies executades per cantors alats que no veia, el nom dels quals desconeixia. Vaig retenir en la memòria amb tota cura les seves melodies i mitjançant la imitació artística, em serví d'ells per a l'escena del bosc de Siegfried". Era fàcil d'imaginar que després d'aquesta explicació i de la frase "cantors alats... el nom dels quals desconeixia", hi haguessin persones interessades en identificar els ocells el cat

dels quals Wagner reconeixia haver volgut reproduir. El Dr. Bernh Hoffmann de Dresde en el número d'abril-juny de 1906 de les "Bayreuther Blätter", revista creada pel propi Wagner, esmerçà esforços en analitzar i identificar aquests misteriosos "cantaires alats", la qual cosa té el seu mèrit si tenim en compte que això esdevingué abans d'inventar-se els mitjans de reproducció de sons naturals. Aconseguí, segons ell, descobrir la merla, l'oriol, la verderola, el rossinyol i el pardal. Altres autors han dissentit d'alguns d'aquests ocells, però sembla que el Dr. Hoffmann va ser qui identificà més espècies diferents, les quals va "aïllar" en la partitura i documentà de manera exhaustiva.

Deia Baltasar Gracián que els ocells són els únics animals que posseeixen un cant melodiós, la qual cosa atribuïa al fet d'estar més a prop de Déu. La idea d'aquest gran humanista no pot menys que semblar-nos molt suggestiva doncs realment ni el bramul d'un cérvol ni l'aparició súbita d'un porc senglar haurien servit per crear aquest clímax del bosc tan magistralment descrit a la partitura.

Però la bellesa intrínseca de la melodia dels ocells amb els seus matisos, amb les seves variacions, que ens transmet les mateixes sensacions que sentim quan caminem per un bosc, s'hi ha d'afegir la bonica escena de *Siegfried* intentant imitar els ocells amb el seu escadusser i primitiu instrument nascut d'una tosca canya que ens recorda la desmesurada ànsia de l'home d'imitar els ocells, que s'ha vist reflectida en nombroses cultures i que ha culminat en el somniat desig de volar.

Siegfried no aconsegueix imitar el melodiós cant dels ocells, però això l'impulsa a interpretar una de les pàgines més difícils de l'òpera: el diabòlic solo de trompa de "Siegfried" que ha causat grans mals de cap als més prestigiosos solistes.

Siegfried lluita amb el drac, el venç i després de mullar-se els llavis involuntàriament se sent de bell nou el tema de l'ocell, a qui finalment comprèn. L'ocell el guia en primer lloc al tresor que custodia *Fafner* i després l'adverteix de la traïció de *Mime*. En tota l'escena que segueix, el tema de l'ocell serveix per recordar constantment a l'oient la traïció que *Mime* planeja. *Siegfried* mata

Mime i a continuació sona el tema dels murmuris del bosc i el de l'ocell que ara l'avisava de l'existència de l'adormida *Brunhilde* i de l'heroi que la despertarà. Així acaba l'acte II de "Siegfried" en mig d'una gran simfonia i de temes diversos entre els que trobem el dels "murmuris" i el de "l'ocell".

El tema torna a aparèixer en diverses ocasions en el III acte de "Siegfried" i en el I del "Capvespre", però és en el III acte d'aquesta darrera obra on recupera de nou la seva vital importància. Fins ara l'havíem escoltat interpretat per diversos instruments de l'orquestra i per una veu de soprano, però en aquest III acte, en un dels seus moments culminants, serveix per retornar la memòria a *Siegfried* i recordar, tot allò que li ha succeït fins al moment present, arribant a evocar *Brunhilde*:

*"Ah! Siegfried ha occit
ja'l maligne nan.
Jo ara li sé
muller ben gentil:
dorm d'alta roca al bell cim,
Brunhilde fora per 'ell!"*

En evocar *Brunhilde* el tema del cant de l'ocell, cedeix el pas a una sèrie de temes que ens transporten a la meravellosa escena final de l'acte III del "Capvespre".

Així doncs, el paper de l'ocell del bosc pot ser considerat com un rol secundari però de certa entitat; potser fins i tot de gran entitat en certs moments ja que a través d'ell es produeixen algunes situacions dramàtiques o poètiques importants i cada vegada que apareix el reconeixem amb nitidesa i ens ajuda a comprendre el sentit dramàtic general d'una manera més clara que altres temes, tan o més importants, però més difícils d'identificar.

La cantant que interpreti aquest breu paper, -que s'ha de cantar fora de la vista del públic i si és des de d'alt estant, millor- sempre és un problema. Exceptuant a Bayreuth o en gravacions discogràfiques d'estudi, amb freqüència no es disposa de la gran veu que requereix el paper per ser fidel al relat. Per això quan pot ser escoltat, per exemple, en la veu de Joan Sutherland, en el

seu millor moment, en la gravació de Solti, s'experimenta sempre una mena d'agraïment pel "detall".